

Kalenderbrev 1896

Ur Käthe Schirmachers Sammlung 1896 / Rostocks Universitäts Bibliothäk

11/1 brev från Paris¹

+++

14/1 talar hon i en serie ”Conférences en langues étrangères” som är öppna för alla och gratis, på l’Hôtel des Sociétés Savantes, 28 rue Serpente, 8 h ½ du soir. Rubriken är inte angiven på annonsen – men hennes namn och titel.²

+++

24/1 fortfarande i Paris.³ Käthe Schirmacher hör till en liten grupp ”Schülern”... ” von Gaston Paris”⁴. ”Wir machen eine Ausgabe altfranzösische Liebeslieder.”⁵ Käthe Schirmacher hade hållit sitt sista föredrag på Ecole des Hautes Etudes⁶. Alltså hade det varit ngt eller några tidigare.⁷

+++

26/1 i Bryssel.⁸ ??? KOLLA

Köln – föredragsresa?

+++

6/2 tillbaka i Paris efter föredrag i Cöln.

+++

22/2 i Paris – hon jobbar på boken om Voltaire men tar också föreläsningssupdrag och skriver artiklar. Någon av de mellanliggande dagarna ”ging ich zu **Frau Chéliga-Lévy**, einer Führerin der hiesigen Frauenbewegung u. einigte mich mit ihr darüber, dass ich für die Frauenbewegung Anfang April bei dem Internationalen Frauencongress hier in Paris Bericht erlasten /?verkar vara fel ord// würde. Vielleicht wird noch mehr daraus.”

Samma kväll hade KS vandrat ”au Boulevards” med flera män, en yngre som hon verkar gilla. En annan kväll hade hon varit på teatern och sett Molière *Femmes Savantes*. En annan kväll såg ”wir” en komedi på Hôtel des Savantes på tyska, och hade skrattat

¹ Brev KS t Mutter 11/1 1896, 11/001 KSS Rostock UB.

² Annonsblad i brev t Mutter 11/1 1896, 11/001 KSS Rostock UB.

³ Brev KS t Mutter 24/1 1896, 11/003, KSS Rostock UB.

⁴ Gaston Paris (1839 – 1903) fransk filolog och universitetslärare i litteratur- och språkhistoria. Han studerade bl a i Tyskland. 1869 inrättades Ecole Pratique des Hautes Etudes och han blev där lärare i romanska språk. Fick många studeranden, de flesta utlänningar och många från Skandinavien. Från 1872 efterträdde han sin egen far som professor i medeltida fransk litteratur vid Collège de France. En svensk festskrift fick han 1889 och en fransk festskrift 1890. Från 1895 administratör/directeur för Collège de France. 1896 kom han in i franska akademien. Han var känd över hela Europa och tre gånger nominerade till Nobelpriset i litteratur, 1901, 02, 03 (då han dog). Wikipedia den 7 februari 2012

⁵ Brev KS t Mutter 24/1 1896, 011/003 KSS Rostock UB.

⁶ Troligen Ecole Pratique des Hautes Etudes. Denna började i juli 1868, under Napoleon III. Den var inspirerad av tysk vetenskaplig metod och man skulle lära sig genom att delta i seminarier och laborationer. Lärare och elever skulle träffas. Skolan hade fyra sektioner: en för filologi och historia, där jag tror att KS läste.

⁷ Brev KS t Mutter 24/1 1896, 011/003 KSS Rostock UB.

⁸ Brev KS t Mutter 24/1 1896, 011/003, KSS Rostock UB.

hjärtligt. Hon går till Bibliothèque Nationale för att leta upp saker till Gaston Paris. /Hon arbetar alltså för honom? Kanske ska jag kolla breven lite tidigare?// Hon träffar en Dr **Kückelhaus**⁹ /??// på BN och efter att de talat om ngt om ”Frauenfrage” och hennes böcker beställda böcker inte kommit fram, så ”wandelen wir zusammen die Rue Richelieu herunter u. dann ins Café, wo wir wohl eine halbe Stunde verplauderten. Der junge Mann gefällt mir, er hat was los” och i samma brev mot slutet på franska ”**Comme ça, j’aime la vie et j’ai une amie**”.¹⁰ /Vem??? En väninna? **Sabine Schmitt, min vän och kollega i Berlin, själv lesbisk, hade för sig att Schirmacher var lesbisk och det kanske stämmer? Böhmer???//**
+++

5/3 i Paris, 297 Bd Raspail.¹¹

”Wir” var hos Bepons, hos **Julie och Frl. Malberg**. Eller så var hon ”in Vorträgen oder Proben im Hôtel des Sociétés Savantes. – Wir spielen die Hochzeitsreise von Benedix¹², ich die Antonie; lass es dir einsmal von Wagner geben, es ist lustig u. mir wie auf den Leib geschrieben. Die Mitspieler sind lauter junge Kücken /??//, Studenten u. Kaufleute. Es wird schön werden.” ... hon avlägger prov, läser korrektur på avhandlingen /som ska tryckas - var den inte tryckt när hon tog graden? Tydligt inte// Hon skriver en artikel för *Academische Rundschau*¹³ om ”die wissenschaftliche Erziehung der Frau”. Skriver också för M. Dietz /UW: en förläggare idag, kanske en tidskrift, artiklar?// om Fichte¹⁴ och om Freytag¹⁵. Denna kväll ska hon gå ut och äta på en italiensk restaurang ”das sehr gut sein soll” med ”**Dr. Kückelhaus, Dr. Hecht, Dr. Meixner** u. einigen jungen Franzosen”. Hon går till en **Abbé Rousselot**¹⁶ för att få ordning på sin röst, gör talövningar med maggördel mm. Hon fick en försenad julklapp från Egypten som hon ju besökt. /KOLLA tidigare brev om Egypten/ ”Böhmer/hennes sammanboende// ist ganz brav. **Wir sind eine glückliche Ehe; aber es ist gut, dass meine Frau keine Kinder hat; sie hat kaum Kräfte für sich selber.** Unsere arme Clara ist auch wieder krank gewesen.” Brevet är undertecknat ”Ich küsse dich u. bin

⁹ Tycks vara ett vanligt namn: hittar inte ngn historiker på nätet och inte heller på tyska Staatsbibliothek, Berlin.

¹⁰ Brev t Mutter 22/2 1896, 11/008, KSS Rostock UB.

¹¹ Brev t Mutter 5/3 1896, 11/009, KSS Rostock UB.

¹² Roderich Benedix (1811-1873) tyska dramatiker och librettist, skådespelare samt tenorsångare, teaterledare. Skrev mest komedier. Slog igenom 1841. Hans skådespel skildrar mest övre medelklassliv och var mycket populära. En av dem var just Die Hochzeitsreise (sv Bröllopsresan). De kännetecknades av en tydlig intrig och enkel klar dialog. Han skrev också några böcker om teaterliv. Hans samlade verk gavs ut i 27 volymer. Han skrev en bok om att Shakespeare var en alltför uppskattad dramatiker. Wikipedia den 7 februari 2012.

¹³ Verkar som om den kom ut i Hamburg. Finns inte i Libris.

¹⁴ Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) tysk filosof. Genomförde radikalare än Kant dennes tankegångar./lång bra artikel om detta i // *Svensk Uppslagsbok* 1949.

¹⁵ Freytag – antar att det var Gustav Freytag (1816-1895) tysk författare och dramatiker. Skrev lustspelet *Die Journalisten* om dåtidens liv. Han skrev även historiska arbeten, ”en framstående representant för den borgerliga liberalismen i Tyskland under senare delen av 1800-talet.” Skrev även sina memoarer. Om honom skrev J Hofmann, *G. F. als Politiker, Journalist und Mensch*. 1922. *Svensk Uppslagsbok* 1949.

¹⁶ Abbé Jean-Pierre Rousselot (1846-1924), bl a professor vid l’Institut Catholique de Paris från 1880, och 1920-24 vid Collège de France. Han hade studerat för Gaston Paris och studerade också hur språk uttalades och var tydligen en tidig fonetiker. Han uppfann 1888 en tidig inspelningsapparat och studerade sin egen regions patois. Hans professur vid Institut Catholique var i experimentell fonetik, en nyhet. Han grundade bl a en tidskrift som hette *La Parole*. 1897 inrättade Gaston Paris + en till person ett fonetiskt laboratorium inom Collège de France och Rousselot blev dess direktör. Wikipedia den 7 februari 2012

Dein alter Kater u. Frau” därefter en liten teckning på två katter en större och en mindre.¹⁷/UW - hon kallar sig själv för hankatt och talar om att hon lever i ett äktenskap/Ehe/ i brev till sin mor//

+++

15/3 i Paris, 207 Bd Raspail.¹⁸ I onsdags skrev hon på sin bok om Voltaire men måste också läsa ett korrektur. ”Abends bei M. Norlin¹⁹ einen schwedischen Geschäftsfreunde Ottos zu Tisch, erst am 12 zu Hause. Donnerstag ...?...9 Stunden auf den Boulevards gestanden u. gelaufen.” Skrivit artikel för *die Danziger*. ”Abends Probe”. Mkt annat. Så ”Heute wie Murmeltier geschlafen, gerade noch aufgewacht um zu Gaston Paris in Colleg²⁰ zu stürzen.

Besuch bei Frau Chéliga ... neu wegen internationalen Congresses etwas zu hören, sehr gut gefrühstückt, ... gelesen, Hippel²¹ gelesen, Rolle gelernt, Rede für internationalen Congress gemacht u.” skrivit detta brev.

”Der Congress ist am 8 April; werde Frauenwohl Berlin²² vertreten u. Bericht erstatten /hon ska alltså skriva rapport om Pariskongressen till Frauenwohl//. Letzteres wird bezahlt. Rede über: Le mouvement feminist en Allemagne.

Bin von Berliner Comité zum Internationalen Congress, Berlin September d. J. aufgefordert. Habe auf alle Fälle angenommen. Rede über: Studium der Frauen auf Universiteten -

Wenn ich auch nicht komme, ich muss überall dabei sein. **Die Gruppe Cauer –**

Morgenstern – Augspurg zeigt sich in den letzten Zeit sehr entgegenkommend. Umso besser; ich will aber sehen, erst noch einige Zeit in Paris zu bleiben, damit man /mich?//nach Berlin rufe . Denn dort wird es ein Kampf aufs Messer mit Helene Lange u. ich kann nicht genug Menschen haben, die bei mir stehen. Auf den Congress werde ich wohl die einzige deutsche Vertreterin sein.” senare nämner hon att **Paula Körber** finns där (hos dem - ? i Paris?) ”Sie war mit uns auf den Boulevard sjan /?/ Mi-Carême.²³ / de var nog ute och tittade på karnevalen La Promenade du Bœuf Gras som hålls i mitten av februari, i mitten av fastan=Mi-Carême//

+++

3/ 4 1896 i Paris 207 Bd Raspail²⁴

¹⁷ Brev t Mutter 5/3 1896, 11/009, KSS Rostock UB.

¹⁸ Brev t Mutter 15/3 1896, 11/011, KSS Rostock UB.

¹⁹ Det är nog Carl Gustaf Nordling (f 1853-1926; far t Raoul Nordling (1882-1962) som var g m en fransyska. Han kom t Paris 1878, drev affärer i trävaror, var sedan 1887 svensk/norsk konsul och svensk generalkonsul 1896-1926. 1913 grundade han med Axel Hallin & Gunnar Schönmeier en bank /Banque de /la/ Suède et de Paris. / Vid den arbetade sen 1913 UWs mormors syster Filippa Gullstrand som gifte sig med bankens direktör Rudolf Bothén//

²⁰ Collège de France bör det vara.

²¹ Theodor von Hippel (1741-96) tysk författare, Strum- und Drang. Skrev bl a en radikalt emancipationvänliga böcker *Über die Ehe* 1774, *Über die bürgerliche Verbesserung der Weiber* 1792 och *Über weibliche Bildung* 1801 dvs postumt. Hans samlade verk kom ut i 12 band 1827-35. *Svensk Uppslagsbok* 1949.

²² Lina Morgensterns radikala husmorsförening i Berlin.

²³ Brev t Mutter 15/3 1896, 11/011, KSS Rostock UB.

²⁴ Brev t Eltern 3/ 4 1896, 11/011, KSS Rostock UB.

Efter Cölnresan har hennes liv blivit mkt livligare. Fram till dess hade hon nästan bara arbetat. Nu har hon haft så mkt att göra att hon inte hunnit skriva. De senaste veckorna har hon inte varit hemma knappast ngn gång, ute med vänner, eller prov, eller föreläsningar, någon gång teater. ”Durch Ottos Geschäftsfreunde Mr Norlin /Nordling?// bin ich mit Schweden bekannt worden, durch die Vorbereitungen zum internationalen Congress mit **Madame Chéliga**, einer Polin. Besuch haben wir jetzt aus der Schweiz u. aus England, vorgestern war eine junge Russin bei uns, mit Aegypten stehe ich jetzt noch in besonderen Verkehr, weil ich Herr Stross die hiesigen Artikel über die Aegyptische Frage schickte ...

Der Zufall hat uns mit 5 jungen deutschen Doctoren in Verbindung gebracht, von denen ist **Dr. Kückelhaus Historiker, Dr. Meixner u. Dr. Oettner sind Mediciner, all beiden Dr. Hechts Nationaloekonomen**, u. alle 5 nette Menschen, die entweder zu uns kommen, oder mit denen wir uns in der Stadt treffen; bald nur **Frl. Boehm u. ich**, bald auch – wie neulich nach der Vorstellung – **Käthe Regier, Jette Josephson**; ich ziehe auch Paula Koerber dazu heran, an der ich einiges von den Guten abtragen möchte, das man mehr erwiesen hat.”

Om det blir bra väder på påsksöndagen ska man ha picknick i Versailles och då ska alla de nämnda samt en **Dr. von Beck** komma med. Han är i Berlin /felskrivning för Paris?// sedan tre veckor och kom på besök i förrgår. Hela tiden överraskningar skriver Käthe. Tre rika damer som genom Frau Cauer fått KS adress, kom för 14 dar sedan, bodde på Hôtel Windsor²⁵ och tog dem med på en Abendoper på Théâtre français, där det spelades Molière, Marivaux. ”Das war ein Genuss.” I måndags hade de båda bröderna Hecht bjudit in oss till Frühstück /déjeuner alltså// för att fira vi ska vara med och fira deras fars födelsedag.

Hon har nu en förläggare, Welter. Nu gäller kontakten för tryckningen av hennes avhandling.

En kväll hade de haft sin föreställning och den hade väl inte gått så där väldigt bra men Dr. Meixner hade sagt till KS att hon äntligen hade funnit sitt yrke.

”... machte selber einen wichtigen Besuch bei **Mme de Sainte Croix**²⁶, einer hiesigen Schriftstellerin.”²⁷

...; vom 8 -12ten April ist Frauencongress; ich bin Delegierte u. 2 fach Berichterstatter für *Frauenbewegung. Illustrierte Frauenzeitung*. Und so geht alles immer weiter. Am 15ten April kommt Frl Ablhelen /?/?// nach Paris.”

“Wir haben kaltes Wetter. **Böhm** ist nicht so sehr wohl.”²⁸

10/4 1896 i Paris.²⁹

“Liebe Eltern !

²⁵ 2012 finns Hotel Windsor med 8 rum i äldre hus på 3 rue Vital, 16e Paris. Det kan också ha varit nuvarande Hotel Windsor Opera, 10 rue Gabriel Laumain, 10e Paris.

²⁶ Då 41 år gammal.

²⁷ Brev t Eltern 3/ 4 1896, 11/011, KSS Rostock UB.

²⁸ Brev t Eltern 3/ 4 1896, 11/011, KSS Rostock UB.

²⁹ Brev t Eltern 10/ 4 1896, 11/013, KSS Rostock UB.

Du hast erreicht Octavio³⁰ – in einen gewissen Sinne darf ich das heute sagen. Denn ich habe gestern vor einem ungezogenen, unbändigen, spöttischen Publicum einen grossen Erfolg gehabt. – Auch bei der *Figaro*. Ich gab eine Kurze Uebersicht der deutschen Frauenbewegung; es war Kurz u. war eine Uebersicht, das waren die Beiden Vorzüge. Die beiden Gefahren waren: dass die Deutsche den Patriotismus weckte u. die Nichtsozialistin die Sozialisten verletzte. In beiden Fällen hätte Publicum sich nicht ge.../? // Ich hatte aber nicht Angst, war meine Sache sicher, sprach frei, merkte dass Fühlung zwischen mir u. den Saal war, u. so war mir das Sprechen wie Vergnügen. ... Augenblick unterbrach mich Beifall, Zwischenruf – aber das war lustig, u. ich glaube, ich habe Deutschland u. mir einen Dienst damit geleistet. Die französischen Damen waren nachher von ungesuchter, herzlicher Freundlichkeit. Eine Menge Menschen kamen mir glückwünschen, oder um meinen Karte zu bitten. – **Die Rede wird in der Revue féministe** abgedruckt – für Amerika übersetzt; **auch für Schweden**. Der Berichtserstatter für das neue Wiener Tageblatt interviewte mich auf der Stelle, u. der Director des Musée Social bat um meine Opera /?? Jo så står det – hade hon skrivit den opera som de spelade tidigare?// Da sehr viel angesehene Leute ins Saal waren, so wird mir das hier wohl für meinen Journalismus weiterhelfen etc. Lebt wohl, liebste Eltern, ihr seid doch meine “Erzeuger”. Schönen Dank.

Katzerl

Dieses Brieflein ist am besten wohl für euch zweibeide allein.”³¹

/Och det var hela detta lilla brev!//

+++

11/4 i Paris, 207 Bd Raspail³²

... ich wusste wirklich nicht, als ich am 9ten April schlafen ging, dass am nächsten Morgen tout Paris von mir sprechen würde. - Ich fand den Beweis ganz unerwartet in **Figaro**, den ich euch schickte, in KOLLA... in **Gil-Blas**, in **Journal de France**, wovon die Auszüge folgen. Dass man eine “Allemande” spirituelle nennt u. ihren esprit français betont, hat mich selbst profondément erstaunt. Ich habe in den letzten Tagen sehr viele Menschen kennengelernt; ob wirklich werthvolle, das weiss ich noch nicht.³³

Der Congress selbst ist ein einziges Durcheinander; ein völlig unerzogenes Publicum, das alles, was ihm nicht passt, unterbricht,.. – Wir fremden Delegierten haben dagegen protestirt u. die letzte Versammlung mit Ausschluss des Publicums verlangt. – Morgen ist alles zu Ende. Dann steige ich wieder in den Voltaire. – Käthe.”³⁴

/Forts på samma brev nästa dag//

+++

12/4 96³⁵

³⁰ Citatet är ”Du hast’s erreicht Octavio ”och är från Friedrich Schillers trilogi av dramer om Wallenstein. Tredje dramat om W: död. Octavio var en spion och detta säger W till honom när han avslöjat honom och O har så att säga ”segrat”. Tack till Karin Westin Tikkanen.

³¹ Brev t Eltern 10/ 4 1896, 11/013, KSS Rostock UB.

³² Brev t Eltern 11/ 4 1896, 11/014, KSS Rostock UB.

³³ Brev t Eltern 11/ 4 1896, 11/014, KSS Rostock UB.

³⁴ Brev t Eltern 11/ 4 1896, 11/014, KSS Rostock UB.

³⁵ Brev t Eltern 12/ 4 1896, 11/014, KSS Rostock UB.

Börjar ”Welch ein Tag.” /jag ska referera annars blir det för mkt men tar med bra citat//.
Förmiddagen hade förflutit lugnt. Men på eftermiddagen började publiken bryta in i, och
avbryta, föredragen. Polisen kom dit. Tydligen hade det varit svårt för KS att komma in på e
m. Hennes handstil är så upprörd att den knappast går att läsa. Hon nämner att hon träffade en
ung man ”der fürchtete, dass mes beaux yeux ihm gefährlich wurden könnten; um ½ 8 war
Bankett. - Ich ... zu meinem Glück in eine Gruppe ´Collegen´ - der Redakteur der **Débats**,
zwei Mitarbeiter am Musée Social u. **le Comte de Seilhac**, mit denen ich zu Tische ging u.
mich köstlich amüsierte. Bei den Reden, darstellte ich kurz in Namen der déléguées
étrangères; **Jules Bois** begrüßte mich mit einen: bon soir, jeune fille terrible, **Léopold**
Lacour küsste mir die Hand u.summte /?// Madrigale; das Publicum, als ich sagte: ce serai
très brève - ...?//KOLLA igen//

Und das ist nicht in einem Provinzstädtchen, sondern in Paris geschehen. – Ich
weiss, es ist Strohfeuer – aber das ist jeder Pariser Erfolg. ...³⁶

“Von allen Seiten kam es immer wieder: D’ou avez-vous cet esprit si français? .
es waren competente Richter die so urtheilen. – Das wird euch vielleicht erklären, warum ich
Paris so liebe. – Ich bin in vielen Dingen très française -; das hat man herausgeföhlt.” Och så
skriver hon att hon hade varit välklädd – “ich habe mein Publicum gefunden – den ich trug
mein Danziger Seidenjacken u. einen chapeau der ganze 5 fr. kostet.” ... ”Katz.”³⁷

+++

21/4 i Paris 207 Bd Raspail³⁸

”Gestern besuchte mich **Léopold Lacour**, der mich sehr gut gefallen hat; er hat
am meisten hier für die Frauensache getan, u. er will mir weiterhelfen. Es ist eine Freude, mit
ihm zu plaudern, aber ich bereue seine Frau nicht, er ist schrecklich nervös.”³⁹

Hon får besök em och kvällar eller är ute då. **Käthe Regier** fungerar som ngn
slags sekreterare. Jette Josephson och Ida Ahlhelm kommer ofta hem till henne på kvällarna
eller så går de ut. T ex med **Dr. Meixner, Dr. Oetter** m fl – man går ut efter att man har ätit
/tydligen åt var och en för sig på kvällen//.⁴⁰

+++

10/5 1896 i Paris, 207 Bd Raspail⁴¹

Hon skriver artiklar på franska och det är **Léopold Lacour** som hjälper henne med franskan.
Och så har hon blivit medarbetare till prof **George Blondel**⁴² vid Sorbonne (prof i
nationalekonomi) som skriver om Getreidehandel /handel med korn, vete, = sädeshandel
säger man så på svenska?// – hon gör utdrag ur tyska arbeten för honom och översätter det till
franska. Detta jobb har hon övertagit efter **Dr. Kükelhaus**. Och det betalas bra. Och hon lär
sig mkt.

³⁶ Brev t Eltern 11/ 4 1896, 11/014, KSS Rostock UB.

³⁷ Brev t Eltern 11/ 4 1896, 11/014, KSS Rostock UB.

³⁸ Brev t Mutter 21/ 4 1896, 11/016, KSS Rostock UB.

³⁹ Brev t Mutter 21/ 4 1896, 11/016, KSS Rostock UB.

⁴⁰ Brev t Mutter 21/ 4 1896, 11/016, KSS Rostock UB.

⁴¹ Brev t Mutter 20/ 5 1896, 11/017, KSS Rostock UB.

⁴² George Blondel (1856 – 1948) var fransk historiker specialiserad på tysk historia. År 1896 publicerade han
L’Essor commercial et industriel du peuple allemand. Det bör ha varit den som KS jobbade på, åt honom.

Hon har också fått några små arbeten efter kongressen. Och så är hon ”Sprechstelle für den Berliner Frauencongress”.⁴³

Hon ska få ge ut sina sammanlagda tal och artiklar (det som kommer att bli *Aus aller Herren Länder!*) Och doktorsavhandlingen ska komma ut tryckt. Och hon har fått beställning från ett förlag på en roman men hon tror inte att hon kommer att skriva någon.⁴⁴

+++

21/ 5 1896 i Paris

+++

11/1896

Hon har erbjudits att komma som sällskapsdam till Indien och ge en timme engelska per dag till ngn mkt rik indier som är i Paris men sa nej.

”**Böhm** is artig aber noch nicht gesund. Am 11 Juni ist hier eine Versammlung der gemässigten, sogar kristlichen Frauenbewegung⁴⁵. Ich bin auch dabei. **Mme Menos** u. ich wollen dort sozusagen unsere Kandidatur für den Winter stellen. Bitte, dieses aber nur unter uns.”⁴⁶

+++

1/6 1896 in Paris⁴⁷

Hon hinner knappt arbeta vid skrivbordet för hon har så många vänner och bekanta som kommer på besök. Och så har hon olika uppdrag. Hon kommer att stanna över vintern i Paris, som det ser ut. Voltaire kommer att vara färdig ca juli. Hon vet inte riktigt vad hon ska göra under hösten. Hon vill utnyttja att hon på sätt och vis slagit igenom i Paris – men hur? Skriva en roman som ett förlag vill? Hon skulle kunna få ganska säkra inkomster från tyska tidningar. Men hon vill försöka slå sig in i franska tidningar och då få gratis teaterbiljetter och uppslag för att skriva följetonger. **Léopold Lacour** har lovat att hjälpa henne med detta. Han är en mkt komplicerad person, han verkar absolut pålitlig däremot. Han är däremot mkt slarvig och tappar ständigt bort saker. ”Zu mir ist er, wie gesagt, sehr lieb gewesen. Am letzten Freitag war es endlich dazu gekommen, dass er mich den Director der Revue Bleu⁴⁸ vorstellen wollte. Er that es sehr warm, kurz u. ehrlich. Als wir herauskamen, sagte er: Accompagnez moi un bout, je dois aller au ...lois, chercher de l’argent. Bien – sagte ich, ging mit. Ich bat ihm unterwegs um verschiedene Dinge für den nächsten Winter, was alles als möglich erklärt wurde; dann zankten wir uns über die grossen Anzeigen mit der nackten Weiblichkeit, gingen ins Café Pousset⁴⁹ (Paussel ??)KOLLA wo eine heillose Menschheit war

⁴³ Brev t Mutter 20/ 5 1896, 11/017, KSS Rostock UB.

⁴⁴ Brev t Mutter 20/ 5 1896, 11/017, KSS Rostock UB.

⁴⁵ Det är de där som träffades i Versaille, en dag varje sommar sedan 1890. De vill ha föreläsningmöjligheter under den kommande vintern?

⁴⁶ Brev t Eltern 21/5 1896, 11/018, KSS Rostock UB.

⁴⁷ Brev t Mutter 1/6 1896, 11/020, KSS Rostock UB.

⁴⁸ Eg *La Revue politique et litteraire* men kallad Revue Bleu efter sitt omslag. Grundad 1863, utkom till 1939 och under olika eg namn men hela tiden kallad Revue Bleu. I denna skrevs en kolumn La Semaine Politique regelbundet 1873 till 1891 av prästen Edmond de Pressensé. Flera andra berömda personer skrev i den men ingen nämnd för just min period. Verkar som om den finns på nätet. Ska kolla. Wikipedia den 11 februari 2012.

⁴⁹ HITTA INGET

u. Lacour bekant wie ein bunter /?// Hund – que voulez-vous, ce sont les affaires. Dann fiel ihm ein, er habe Briefe zu schreiben, bald kratzte die Feder, bald war das Papier schlecht. Wir haben gelacht wie die Kinder; ich versichere dich, dass ich mir dieses Zuecks ilber /?// genau betrachtet habe. – Dann nahm ich die Briefe, die sonst sicher gestrandet wären, liess Lacour sein Geld holen u. trug ihm sein Geschreibzel auf die Post. Als ich wiederkam, stand er wie ein artiges Hündlein an der Thür u. wartete: J'ai mon argent; c'est très mal de ma part, de vous avoir laissée aller si loin. – Il fallait bien que les lettres partissent, sagt ich. Dann gaben wir noch ein Billet ab, das ... vergessen worden wäre u. ich versprach ...tag Abend zu Lacours zu kommen."⁵⁰

Hon brukar undvika sina kamraters hustrur för de missförstår lätt. Men inte fru Lacour⁵¹. Men hon var klok och vacker och hemma hos dem är det precis så lättsamt och "kindlich" som han annars också är. Det var så trångt hemma hos dem att man delvis fick stå eller så satt man nästan på varandra. "Faites ce que vous voudrez, mes enfants, sagte **Madame Lacour**. Und sie sind beide lieb mit einander. Sie heisse **Maria** ... ich glaube, wenn Lacour eben auch Journalist u. Boulevardier ist, so hat er sich doch eine Stück Güte u. Herzensreinheit erhalten u. Frau Lacour hilft ihm dabei."⁵²

"Boehm erholt sich geistig immer noch nicht; körperlich soll es ihr gut gehen. Sie macht mir Sorge."⁵³

+++

13/6 1896 troligen ännu från Paris fast det inte står.⁵⁴

Fröken Josephson far till Tyskland om fem veckor och då blir KS troligen helt ensam över sommaren. /var är Böhm?//

... genom att Marguerite /Josephson, är Jette en förkortning av Marguerite på tyska?// ger sig av måste KS betala mer i hyra /har de delat våning?// och eftersom KS vill ha kvar "mein liebes Nest" också om Marguerite inte kommer tillbaka till hösten, så måste hon spara (och kan inte ge sig iväg fast hon blivit inbjuden). Fast just nu går "die Geschäfte" - och så skickar hon 7 mark med brevet för att hennes mor och far ska gå ut och äta riktigt gott och tänka på henne.

"Der Verein der Bücherfreunde⁵⁵ hat definitiv einen Buch über Paris bei mir bestellt, was mir lieber ist als ein Roman."⁵⁶

"Am 11ten war eine Versammlung der philanthropischen Frauenvereine in Versailles; ich war auch geladen u. hielt eine Kurze Rede über 3 typische Fälle, die sich eben

⁵⁰ Brev t Mutter 1/6 1896, 11/020, KSS Rostock UB.

⁵¹ Mary Léopold Lacour, som 1891 sett till att Clémence Royer kom till ett ålderdomshem i Neuilly och som nog satte upp balletter och mimföreställningar.

⁵² Brev t Mutter 1/6 1896, 11/020, KSS Rostock UB.

⁵³ Brev t Mutter 1/6 1896, 11/020, KSS Rostock UB.

⁵⁴ Brev t Mutter 13/6 1896, 11/021, KSS Rostock UB

⁵⁵ Verein der Bücherfreunde var en tidskrift i Berlin, utgiven av förlaget Schall und Grund, från 1891. Hur länge? Wikipedia den 11 februari 2012. Och detta blir också en bok som hon skriver!! Kanske var det också ett förlag.

⁵⁶ Brev t Mutter 13/6 1896, 11/021, KSS Rostock UB.

in Deutschland zugetragen. Zum Reden bin ich, glaube ich, gemacht. – Rede u. Congressbericht bekommt ihr in einiger Zeit.”⁵⁷

Hon har varit flitig den senaste veckan. Och nämner 4 artiklar som hon skrivit, bl a ”... **über ein Drama von Mme Chéliga für die Neuen Bahnen**”⁵⁸, ...”⁵⁹

Hon har besökt ett stort antal sjukhus, för barn, för syfilitiska m m; allt förarbeten för boken om Paris.

Hon har haft fest och bjudit in en ryska, en läkare som hon träffade på ett av sjukhusen, sina tyska vänner och en fransyska (namn nämns !! KOLLA som **Käthe Regier och Jette Josephson , Dr. Otter, Dr Kootz, m fl) och en M. Khalidy** som studerar arabisk teologi: ”so kamen wir vor Mitternacht nicht auseinander! Es war ein wunderhübsches Bild die verschiedenen Rassen, die schwarzen Russen, Araber u. Franzosen gegen die Sachsen, Preussen u. Baierer; überall Blumen u. das Licht eines rothen Lampenschirmens darüber.”⁶⁰
+++

6/7 1896 i Paris⁶¹

Hon far och tittar på Paris – överallt - för boken. Och hon ser sådant som man inte kan se så lätt på vintern. Hon ska skriva boken över sommaren för sedan kommer en massa annat. Hon gör research med en liten anteckningsbok.

Hon vet inte om hon ska fara till kvinnokongressen i Berlin. ”Bei der sehr ernsten Lage der Frauenfrage zieht es mich hin, ich möchte u. im Grunde, ich muss dabei sein; der Boden ist ja auch für mich augenblicklich gut vorbereitet.”⁶²

”Ich bin viel mit Monsieur Khalidy zusammen, dem jungen Araber, weil wir nämlich zusammen ein paar Orientstudien schreiben wollen.- Er soll die Thatsachen geben u. ich das Französisch oder Deutsch. Nun ist das aber keine leichte Sache, erst uns über den Gegenstand zu einigen, denn alles aus ihn herauszubringen, den er muss ja arabisch mit französischen Worten sprechen damit der orientalische Hauch von den Sachen nicht abgewischt wird etc. Für diese Arbeit habe ich auch nur jetzt zeit, weiss ausserdem nicht ob Khalidy noch nächsten Winter hier ist; solche Studien, gut gemacht, könnten aber Aufsehen machen.”⁶³

Hon har viss kontakt med **Anita Augspurg**.⁶⁴

+++

24/7 1896 i Paris⁶⁵

⁵⁷ Brev t Mutter 13/6 1896, 11/021, KSS Rostock UB.

^{58,59} Neue Bahnen var en tidskrift som grundades år 1853 av Robert Schumann och den hette dessutom Neuen Zeitschrift für Musik och kom ut i Leipzig. Wikipedia den 11 februari 2012. Kan det vara den? Ja den tog också upp litteratur. Paul Simon var dess redaktör 1889-98. Tidskriften kommer ut än idag !?

⁵⁹ Brev t Mutter 13/6 1896, 11/021, KSS Rostock UB.

⁶⁰ Brev t Mutter 13/6 1896, 11/021, KSS Rostock UB.

⁶¹ Brev t Mutter 6/7 1896, 11/022, KSS Rostock UB.

⁶² Brev t Mutter 6/7 1896, 11/022, KSS Rostock UB.

⁶³ Brev t Mutter 6/7 1896, 11/022, KSS Rostock UB.

⁶⁴ Brev t Mutter 6/7 1896, 11/022, KSS Rostock UB.

⁶⁵ Brev t Mutter 24/7 1896, 11/023, KSS Rostock UB.

Hon ska nog fara från Paris den 15 sept – till Berlin, Danzig (föräldrarna) kanske Prag? Om det blir för hett i Paris måste hon lämna stan tidigare. Hon kommer då till Danzig först ...! Jette J far nu iväg, kvar blir några unga tyskor, en franska kolleger samt ”mein Araber”. KS har mkt att göra med Parisboken.

”Ein wunderbares MenschenKind, Khalidy; sehr intelligent, ehrgeistig, voll von Plänen, hoffe, eine Rolle in der Zukunft der Türkei zu spielen; oft rührend naiv, weil er unsere Art nicht kennt; dann wieder verschlagen u. fein, wie die Orientalen es sind; giebt sich viel Mühe, mich arabisch zu lehren u. wir bauen Luftschlösser: Wüstenritte, Feldleben, Löwenjagden. Vielleicht wird ein guter Freund daraus; er hat Eigenschaften die etwas versprechen.”⁶⁶

Hon läser korrektur på boken med artiklar. (dvs *Aus aller Herren Länder*- vars i rak översättning nog så konstiga titel men det är ett idiomatiskt uttryck som betyder ungefär Från överallt eller Från hela världen)

Och besöker massor med ställen i Paris fortfarande för Parisboken.

”Den Correspondenten der Cölnischen⁶⁷, **Dr. Schneider**, habe ich kennengelernt. – Mit der Redaction der Débats⁶⁸ (einen sehr angesehenen Pariser Blatt) habe ich ausgemacht, dass ich vom Congress⁶⁹ Berichte schicke. – Wird bezahlt.”⁷⁰

Hon gillar att skriva Parisboken för hon lär så mkt om staden.

+++

7/8 1896 i Paris⁷¹

Har varit hennes födelsedag⁷². Om presenter. Dagen var lugn. ... ” u. hatte des Abends einen unverhofften Besuch, der mir aber nicht unangenehm war.” (UW lite mystiskt)

Vädret är svalt och hon har mkt att göra, revision av Voltaire, föredrag till kongressen, en artikel till Vossische⁷³ ... så ska hon göra en läroplan för ett nytt gymnasium för flickor och så föredragen i Prag.

⁶⁶ Brev t Mutter 24/7 1896, 11/023, KSS Rostock UB.

⁶⁷ *Die Kölnische Zeitung* var tillsammans med *die Frankfurter Zeitung* und *die Allgemeine Zeitung* de tre ledande överregionala tidningarna i Tyskland under 1800-talet. Den var demokratisk, borgerlig och liberal. Den var patriotisk under det fransk-tyska kriget 1870/71 vilket uppskattades av Bismarck. Vid slutet av 1900-talet ansågs den som den bäst informerade tidningen i landet samtidigt som den kritiserades för att stå alltför nära makten.

⁶⁸ *Journal des Débats, politique et littéraire*, (1789-1944). Finns att läsa på nätet Gallica.bnf.fr. Så det går att kolla men tar tid om hon skrev där. Den var fyr-sidig, daglig, kostade 15 centimes i september 1896.

⁶⁹ Vilket troligen är kongressen i Berlin som hölls 19-26 september detta år. Lyckades inte komma ända fram. KOLLA igen en annan gång. Wikipedia den 12 februari 2012. ”Le congrès féministe international de Berlin. III. Journal des Débats, onsdagen den 23 september 1896:3 – UW har excerperat vid Kongresserna var och en.

⁷⁰ Brev t Mutter 24/7 1896, 11/023, KSS Rostock UB.

⁷¹ Brev t Eltern 7/8 1896, 11/024, KSS Rostock UB.

⁷² Hon var född den 6 augusti 1865 så hon fyllde 31 år.

⁷³ *Die Vossische Zeitung*, kom ut i Berlin 1721-1934. Det var en överregional, liberal daglig tidning jämförbar med *The Times* eller *Le Temps*. Kallades ibland Tante Voss. Den var omkring 1900 den tongivande dagstidningen i Berlin, Tysklands huvudstad. Den fick en nedgång i början på det nya seklet p g a ägarförhållanden och tekniska förändringar som inte genomfördes som på andra tidningar. Wikipedia den 12 februari 2012.

I slutet av september kommer avhandlingen ut och nästan samtidigt *Aus aller Herren Länder*. Arbetet med M. Khalidy har blivit slutfört.⁷⁴

+++

15/8 1896 Paris⁷⁵

Kommer snart hem, i slutet av september?? – sen kongressen i Berlin, oktober tillbaka till Schlesien, sen via Prag, München och tillbaka till Paris.⁷⁶

+++

21/8 1896 Zürich, Hotel Central.⁷⁷

Tillbaka i stan där hon en gång studerat. Nöjd, träffar gamla vänner. Tydligen för att begrava sin lärare **Avenarius**⁷⁸. Brevet handlar om honom och intryck kring minnen. /KOLLA mera kanske!/// **Morgonen därpå tillbaka till Paris.**

26/8 1896 Paris⁷⁹

Tillbaka i "ma boîte, que j'adore" och med mkt arbete att göra. Mest korrekturläsning på två böcker som ska ut i september (se ovan)⁸⁰

+++

26/9 1896 Berlin⁸¹

Hon har blivit bjuden av en **Frau Professor Selenka**⁸² från München att komma med till Helgoland.⁸³ Hon kommer att där kunna skriva sina artiklar och har därför tackat ja. Hon kommer att kunna vara hemma utan att ha saker att skriva.

⁷⁴ Brev t Eltern 7/8 1896, 11/024, KSS Rostock UB.

⁷⁵ Brev t Mutter 15/8 1896, 11/025, KSS Rostock UB.

⁷⁶ Brev t Mutter 15/8 1896, 11/025, KSS Rostock UB.

⁷⁷ Brev t Eltern 21/8 1896, 11/026, KSS Rostock UB./ finns än idag ett Central Plaza Hotel i Zürich som är från 1883. Riktig flott, och det bör det varit när Käthe Schirmacher var där också för huset är stort och fint. Nätet den 13 februari 2012.//

⁷⁸ Richard Avenarius 1843 – 18 augusti 1896, filosofi, företrädde en logiskt inriktad erfarenhetsfilosofi, som han kallade 'empiriokriticism', vilket han menade var en allomfattande funktionell monism som antar att det finns en för alla medvetanden gemensam yttervärld. Ingen metafysik men inte heller ngn materialism. /fattar inte hur detta hänger ihop// Lenin skrev en bok där han bl a kritiserade just empirio-kriticismen år . Avenarius fick doktorsgraden i Leipzig 1868 på en avhandling om Spinoza och hans panteism. Habilitation 1876. Från 1877 var han professor i Zürich. Richard Wagner var R.A:s gudfar. Wikipedia den 13 februari 2012.

⁷⁹ Brev t Mutter 26/8 1896, 11/027, KSS Rostock UB.

⁸⁰ Brev t Mutter 26/8 1896, 11/027, KSS Rostock UB.

⁸¹ Brev t Eltern 26/9 1896, 11/029, KSS Rostock UB.

⁸² Detta är den kända feministen Margarethe Lenore Selenka född Heinemann (1860-1922), zoolog, antropolog, feminist och pacifist. Gift en gång och skild innan hon 1893 gifte sig med Emil Selenka, professor i zoologi i Erlangen och änklings efter hennes syster. Hon var hans assistent och följde med på en expedition till Ceylon, Japan, Kina och holländska Västindien. Där blev han sjuk och måste återvända medan hon fullföljde apstudier på Borneo. Tillsammans skrev de sedan en bok *Sonnige Welten. Ostasiatische Reiseskizzen*. Därefter flyttade de till München 1895. Lenore blev där så småningom professor vid Ludwig Maximilian-universitetet. Hon blev där god vän med feministerna Anita Augspurg och Lida Gustava Heymann och gick med i den feministisk-pacifistiska rörelsen som kopplade mäns våld i hemmen mot kvinnor med deras deltagande i krig. Hon blev medlem i Band Fortschrittlicher Frauenvereine, Tysklands radikala kvinnoorganisation. 1899 var hon den främsta organisatören av en internationell pacifistisk demonstration (konferens/kongress?). Maken dog 1902. Hon fortsatte med vetenskapligt arbete och for på en stor expedition till Java in på 1900-talet parallellt med att hon var en mkt aktiv pacifist. Internerades (?) när första världskriget bröt ut. Wikipedia den 13 februari 2012.

Skriv till Helgoland Poste Restante. Hon kommer tisdag kväll den 5te /september, nej troligen oktober/ med snälltåget från Berlin.⁸⁴

+++

Här är ett uppehåll i korrespondensen under vilken tid hon bl a är i Berlin på kvinnokongressen varifrån hon skriver flera artiklar bl a i *Journal des Débats*, en daglig tidning i Paris.

+++

31/10 1896 Dresden

Brev till pappan till hans födelsedag.⁸⁵

Idag far jag vidare till Prag. ”... ich war bei Frau Stritt sehr gut aufgehoben u. wenn man Erfolg hat, so verträgt man auch etwas.”⁸⁶

+++

2/11 1896 Prag⁸⁷

”Ein grosser weltlicher Erfolg. Ich sprach hier in Künstler u. Schriftstellerverein⁸⁸, daher waren eine Menge Männer dort. In seiner enthusiastischen Art empfing mich das Publicum mit Klatschen, reine Temperamentssache.”⁸⁹ Hon ska strax vidare till München.⁹⁰

+++

5/11 1896 München⁹¹

”Welsh ein Unterschied mit Prag: ein kleiner Verein, Frauen, Gemütlichkeit, an Tisch in einen künstlerischen Saal.” Också dagen innan hade hon hållit föredrag som gått bra. Och idag ska hon igen tala i en ”Verein der Münchner Künstlerinnen”.

Hon hade träffat bl a **Gabriele Reuter**⁹², **Frau Selenka**, fränskilda fru Braun (Dr. Braun var nu omgift med Lily B!) ... ”Lustig gehts zu. Die Frauen sind hier sehr frei;

⁸³ Helgoland ö i Nordsjön, som först 1890 blivit tysk mot att engelsmännen fick områden i Afrika. Men även tidigare hade turister kommit till ön. Den blev så småningom en fästning för att skydda Kielkanalen och fullkomligt utrymd under första världskriget. Och sönderbombat under det andra. 1952 fick tyskarna igen tillbaka Helgoland som varit ockuperat sedan kriget av engelsmännen.

⁸⁴ Brev t Eltern 26/9 1896, 11/029, KSS Rostock UB.

⁸⁵ Brev t Vater 31/10 1896, 11/032, KSS Rostock UB.

⁸⁶ Brev t Vater 31/10 1896, 11/032, KSS Rostock UB.

⁸⁷ Brev t Eltern 2/11 1896, 11/033, KSS Rostock UB.

⁸⁸ Hittar bara en Journalisten und Schriftstellerverein Concordia i Wien. Hmm

⁸⁹ Brev t Eltern 2/11 1896, 11/033, KSS Rostock UB.

⁹⁰ Brev t Eltern 2/11 1896, 11/033, KSS Rostock UB.

⁹¹ Brev t Eltern 5/11 1896, 11/034, KSS Rostock UB.

⁹² Gabriele Reuter f i Alexandria, Egypten (1859-1941)d i Weimar, författarinna. Blev känd genom sin 1895 publicerade bok *Aus guter Familie*. Hennes far var internationell företagare inom textilbranschen. När hon var 13 år (1872) dog hennes far. Hon gick då ett år i en flickpension. den stora recessionen därpå och genom att därtill bli bedragna blev familjen sedan fattig och flyttade till en liten våning i Neuahaldensleben. Redan år 1875/76 började hon (16, 17 år gammal) skriva litterärt i lokala tidningar, med försörjningsplikt för en yngre bror och en depressiv mor. Sen skrev hon konventionella romaner med exotisk tusch. 1879 flyttade familjen till Weimar. Hon försörjde sig på att skriva. Hon reste till Berlin, München och Wien. Hon träffade under den här tiden anarkisten och poeten John Henry Mackay som hon var god vän med under många år. Hon träffade också Henrik Ibsen. 1890 flyttade hon med sin mor till München för att där ansluta sig till Bohèmerna. 1891 flyttade hon för sin sjuka mors skull tillbaka till Weimar men hade ändå en stor krets av skribenten och andra kring sig där. Genom Mackay träffade hon förläggaren Fischer och så kom *Aus guter Familie*. *Leidensgeschichte eines*

man triffe sie Abends in Restaurants, die Lehrerinnen haben einmal monatlich Fröhschappen in Bierhaus. Man hört viel Kluges u. sieht viel Schönes. Anita Augspurg ist leider in Zürich. Ich wohne aber in ihren Haus bei ihrer Freundin⁹³, die morgen ein Bild von mir machen wird; die ist die Photographin.”⁹⁴ /UW komm: Anita Augspurg ägde fotoateljén Elvira i München tillsammans med sin dåvarande partner Sophia Goodstikker.⁹⁵//

+++

15/11 1896 Paris⁹⁶

Tillbaka. **Jette Josephson** bor i samma hus två trappor högre än KS och de äter ofta tillsammans. Hon hade bara varit i Berlin (på kongressen verkar det som) i två dagar.

+++

1/12 1896 Paris⁹⁷

Hon har skrivit många artiklar. **Jette ger henne varje morgon frukost på sängen.** För Parisboken och för artiklar måste hon vara en del ute på språng.

Hon har blivit bekant med en familj **Gensel**⁹⁸, han journalist och hon väl hemma. De har trevliga. Genom dem har hon lärt känna **Theodor Wolff**⁹⁹ /då 28 år gammal// vom *Berliner*

Mädchens, ut 1895 och blev en stor succé. Det blev stor debatt om den i litterära och feministiska kretsar.

Tillbaka i München där hennes bror blivit läkare, födde hon ett utomäktenskapligt barn år 1897, Lili. Då var hon alltså 42 år gammal. Fadern var Benno Rüttenauer. Sedan flyttade hon till Berlin 1899 där hon bodde i 30 år. 1908 skrev hon ännu en bok som gav upphov till debatt *Das Tränenhaus*, där ogifta gravida kvinnor bodde. Hon skrev mycket: romaner, noveller, barnböcker och annat och ansågs förstå ett kvinnliga psyke väl. 1921 skrev hon sin självbiografi *Von Kinde zum Menschen*. Under sina allra sista år skrev hon recensioner i *New York Times*. 1929-41 bodde hon igen i Weimar. Hon var 82 år när hon dog. Flera av hennes böcker finns på nätet att läsa. Wikipedia den 13 februari 2012.

Om John Henry Mackay, f i Skottland, uppväxt i Tyskland (1864-1933). Fadern dog när han var två år och modern kom från en förmögen familj i Hamburg. Dit flyttade de då. I Berlin bodde han från 1896. Han var homosexuell och skrev bl a under pseudonymen Sagitta. Han skrev om bl a Max Stirner. Var pederast d v s gillade unga pojkar. Wikipedia den 13 februari 2012

Om Benno Rüttenauer (1855-1940) lärare, skriftställare och översättare. 1882 doktorerade han och hade tidigare gymnasieexamen. Bodde i Mannheim fr 1888 och från 1902 i München, och efter den flytten levde han helt på att skriva och översätta, från franska mest. Wikipedia den 13 februari 2012. Där står inget om dotterna Lili med Gabriele Reuter.

⁹³ Denna fotograf hette Sophia Goodstikker. Fotoateljén grundades 1887 av Anita Augspurg och Sophia G. Den hette Das Hofatelier Elvira, alternativt Atelier Elvira eller Salon Elvira. München var en liberal och frigjord stad med många konstnärer. Ateljén fann sina kunder bland dessa. Båda ägarna var vid denna tid kortklippta och sportiga. 1896 träffade AA Lida G Heymann på kongressen i Berlin. 1898 byggde AA + SG en ny ateljé på Vonder-Tann-Strasse 15, med en märklig drakfigur på fasaden. Mkt Jugendstil som väckte uppmärksamhet. Men snart skilde sig de båda ägarna. 1907 sålde AA sin andel till Sophia som hyrde ut ateljén. Weiland 1983:38 & 128ff samt Wikipedia den 14 februari 2012. På nätet hittar jag en bok (vars titel eller författarnamn inte anges bara innehållsförteckningen, om juristen Marie Munck. Med henne stod Sophie Goodstikker tydligen i något slags förhållande före första världskriget.

⁹⁴ Brev t Eltern 5/11 1896, 11/034, KSS Rostock UB.

⁹⁵ Weiland 1983: 38 – tror mer och mer på det som Sabine Schmitt sa, att KS var lesbisk. Hon har sådana vänner och bor hos dem. Därtill finns det antydningar i korrespondensen hem.

⁹⁶ Brev t Mutter 15/11 1896, 11/035, KSS Rostock UB.

⁹⁷ Brev t Mutter 1/12 1896, 11/036, KSS Rostock UB.

⁹⁸ Ett alltför vanligt namn för att detta ska ge något på nätet.

⁹⁹ Theodor Wolff (1868-1943) inflytelserik skriftställare, publicist och kritiker. Kom från en högborgerlig judisk familj i Berlin (hans mor f Recha Davidsohn kom från Danzig – med tanke på Käthe Schirmacher! Fadern hette Adolph Wolff) som var i textilbranschen. En mkt äldre kusin tog in den 19årige Theodor i Mosse Verlag och

*Tageblatt*¹⁰⁰. Det var lyckat. Det var lyckat. Hon skriver litterär kritik för *Bazar* – hon nämner böcker som hon recenserat KOLLA.

”Jetzt ist eine nummer: Femmes et Féministes (Revue Encyclopédiqu e)
heraagekommen: Frauenbewegung, ..., Biographien, Porträts (ich bin auch darunter)¹⁰¹ Will
die Sache besprechen. – Für die Frauenbewegung¹⁰² habe ich die ”Akademische Frau”¹⁰³
besprochen, ...”¹⁰⁴

+++

8/12 1896 Paris¹⁰⁵

**Jette och hon träffas inte så mkt, bara varje morgon och kväll. Jette är inget bekymmer
– hon sköter om KS och har dessutom ett fast arbete.**

Om Voltaire ska hon skriva en artikel (?) ...”(ein Franzose, der litterarisches
Urteil hat u. ein vortrefflicher Pedant ist – giebt mit dazu) die Idee einer französischen
Broschüre, einer französischer Artikel ...”(jag klarar inte tyskan men tror att hon skriver att
denna fransman uppmanar henne att skriva på franska och hjälper henne och jag tror att detta
kan vara Chatenet. UW) KOLLA?

22/12 1896 Paris¹⁰⁶

Nu har hon lärt känna flera ”nette Menschen”, ...”**Dr. Goldmann**¹⁰⁷, Vertreter in Paris der
Frankfurter Zeitung.”¹⁰⁸ Han gillar som KS Paris mkt och förstår fransmännen och han umgås
i konstnärskretsar och ska ”mich dort einführen, u. damit wurde ich wieder ein neues Stück
Paris Kennen lernen”, en del som hon hittills saknat.

lärde honom yrket. Under denna tid skrev han några teaterpjäser om sin samtid. **På 1890-talet – oklart från när
– var han *Berliner Tageblatts* utrikeskorrespondent i Paris och fick bl a såklart skriva om Dreyfusaffären.** BT
ägdes av Mosse som 1906 gjorde honom till chefredaktör. Theodor gifte sig 1902 i Paris med en preussisk
protestantisk skådespelerska Marie Hickethier. De fick tre barn, alla protestantiskt döpta. I juni 1906 föddes
deras först barn i Paris, sen flyttade de till Berlin. Wikipedia den 13 februari 2012.

¹⁰⁰ *Berliner Tageblatt* (1872-1939) en stor liberal daglig tidning vid slutet av 1800-talet. Var med Frankfurter
Zeitung en av de mest betydande liberala tidningarna vid den här tiden. Under de 27 år (1906-1933) som
Theodor Wolff var chefredaktör blev *Berliner Tageblatt* den mest inflytelserika tidningen i Berlin. Kring sig
samlade han de bästa journalisterna i hela Tyskland. Han gick i exil till Nizza från 1933 och dog i
koncentrationslägret Sachsenhausen år 1943. År 1961 inrättades Theodor Wolff-priset som är det stora
journalistpriset i Tyskland. Wikipedia den 13 feb 2012

¹⁰¹ Denna gavs ut av Chéliga-Loevy – jag har den någonstans, exciperat ur den.

¹⁰² *Die Frauenbewegung* var den tyska radikala kvinnotidskriften som utkom 1895-1919 och startades av Minna
Cauer (och Lily Braun som snart övergav den och blev socialist). 1893-1895 hette dess föregångare *Frauenwohl*,
som den Verein, som var bakom den, också ledd av Minna Cauer. Weiland 1983: 99f

¹⁰³ En artikel som man kanske kan hitta alltså... KOLLA

¹⁰⁴ Brev t Mutter 1/12 1896, 11/036, KSS Rostock UB.

¹⁰⁵ Brev t Mutter 8/12 1896, 11/037, KSS Rostock UB.

¹⁰⁶ Brev t Mutter 22/12 1896, 11/038, KSS Rostock UB.

¹⁰⁷ Utan förnamn går det inte – det finns för många Goldmann att söka bland.

¹⁰⁸ Brev t Mutter 22/12 1896, 11/038, KSS Rostock UB. Om *Frankfurter Zeitung* se tidigare not. Den var en av de
tre överregionala ledande tidningarna i Tyskland, liberal. Kom ut 1856-1943, från 1866 under detta namn.
Språkrör från 1871 för den borgerliga utomparlamentariska oppositionen. Stod för fred i tiden före och under
första världskriget. Wikipedia den 14 februari 2012.

”Durch **Mlle de Sainte Croix**, eine hiesige Journalistin, bin ich mit französischen socialisten in Verbindung getreten. – Jetzt studiere ich den Socialismus, denn ohne den ist Paris unverständlich, ohne den versteht man auch seine Zeit nicht -“¹⁰⁹

Hon hoppas att bli införd i kretsen kring *Débats* under vintern. Och så håller hon på med Voltaire. ”Wir zanken uns weidlich darum. (oklart med vem men kanske C???) Sicher bin ich aber, dass diese verschiedenen Einflüsse eine grosse Wirkung auf mich haben werden. Ich stehe in einer Umwandlung; wohin das führen wird, weiss ich noch nicht. Aber führen wird es zu etwas.“¹¹⁰

+++

¹⁰⁹ Brev t Mutter 22/12 1896, 11/038, KSS Rostock UB.

¹¹⁰ Brev t Mutter 22/12 1896, 11/038, KSS Rostock UB.